

شناخت صنعت جهانگردی

(ایران و جهان)

دکتر همیرا زمانی فراهانی

Hamira Zamani- Farahani (PhD)

انتشارات زهد

سرشناسه: زمانی فراهانی، همیرا
عنوان و نام پدیدآور: شناخت صنعت جهانگردی (ایران و جهان) / همیرا زمانی فراهانی.
مشخصات نشر: تهران: موسسه فرهنگی انتشاراتی زهد، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری: ۶۲۰ ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۴۰-۵۳-۶ ۲۲۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: گردشگری
موضوع: گردشگری -- ایران
موضوع: گردشگری -- راهنماها
موضوع: گردشگری -- تاریخ
موضوع: گردشگری -- ایران -- تاریخ
موضوع: گردشگری -- ایران -- راهنماها
رده بندی کنگره: ۳۹۲ / ۸۳ ز ۱۵۵ / G
رده بندی دیویی: ۳۳۸ / ۴۷۱
شماره کتابشناسی ملی: ۳۲۴۹۹۲۳

انتشارات زهد

شناخت صنعت جهانگردی (ایران و جهان)

مولف: دکتر همیرا زمانی فراهانی

ناشر: انتشارات زهد

نوبت چاپ: اول، زمستان ۹۲

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: آرمان / چاپ: کاوش / صحافی: البرز

شابک: ۹۸۷-۹۶۴-۲۷۴۰-۵۳-۶

قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان

کلیه حقوق چاپ و نشر محفوظ است

نشانی ناشر: تهران - خیابان انقلاب - خیابان قدس - نبش بزرگمهر - پلاک ۷ - واحد ۱۰

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۹۲۶۱-۳

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
سخن ناشر.....	۱۵
پیش گفتار.....	۱۸
فصل اول: صنعت گردشگری در جهان.....	۱۹-۶۴
▪ پیشینه‌ی مسافرت و جهانگردی.....	۲۱
▪ صنعت جهانگردی در جهان.....	۲۶
▪ مفاهیم کلیدی.....	۳۷
▪ آشنایی با سازمان‌های بین‌المللی.....	۳۹
▪ نمایشگاه‌های جهانگردی.....	۵۳
فصل دوم : صنعت گردشگری در ایران.....	۶۵-۲۲۴
▪ صنعت جهانگردی ایران قبل از انقلاب اسلامی.....	۶۷
▪ صنعت جهانگردی ایران بعد از انقلاب اسلامی.....	۷۱
▪ تاریخچه ساختار بخش میراث فرهنگی.....	۷۱
▪ تاریخچه ساختار بخش ایرانگردی/ جهانگردی.....	۷۳

۶..... شناخت صنعت جهانگردی (ایران و جهان)

▪ معرفی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری..... ۸۰

▪ گردشگران ورودی، خروجی و داخلی..... ۸۷

▪ ارتباطات در سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری..... ۹۲

▪ خبرگزاری‌ها..... ۹۲

▪ وب‌گاه‌های رسمی..... ۹۴

▪ نمایشگاه‌های جهانگردی/میلگردی..... ۹۵

▪ مناطق نمونه گردشگری..... ۹۸

▪ قوانین و مقرارت وابسته..... ۱۰۹

فصل سوم : سرزمین ایران..... ۱۲۵-۲۲۴

▪ پیشینه و نام‌گذاری..... ۱۲۷

▪ ادوار تاریخی ایران..... ۱۲۸

▪ وسعت و مرزها..... ۱۳۰

▪ جغرافیا و اقلیم..... ۱۳۴

▪ جمعیت و پراکندگی قومی..... ۱۳۷

▪ نژاد، زبان، خط، دین، پایتخت و پرچم..... ۱۳۸

▪ منابع اقتصادی و واحد پولی..... ۱۴۱

فهرست مطالب..... ۷

■ تقسیمات کشوری..... ۱۴۳

جاذبه‌های موجود در ایران..... ۱۴۴

■ جاذبه‌های تاریخی..... ۱۴۵

■ جاذبه‌های فرهنگی - اجتماعی..... ۱۴۷

■ جاذبه‌های طبیعی، گیاهی و جانوری..... ۱۴۷

■ جاذبه‌های زیارتی..... ۱۵۱

■ جاذبه‌های ساخته دست بشر..... ۱۵۲

■ جاذبه‌های ویژه ایران..... ۱۵۳

■ جاذبه‌های ثبت شده ایران توسط یونسکو..... ۱۵۵

معرفی استان‌های کشور..... ۱۵۷

■ استان آذربایجان شرقی..... ۱۵۸

■ استان آذربایجان غربی..... ۱۶۰

■ استان اردبیل..... ۱۶۲

■ استان اصفهان..... ۱۶۳

■ استان البرز..... ۱۶۷

■ استان ایلام..... ۱۶۹

■ استان بوشهر..... ۱۷۱

۸..... شناخت صنعت جهانگردی (ایران و جهان)

۱۷۳..... استان تهران

۱۷۶..... استان چهارمحال و بختیاری

۱۷۸..... استان خراسان جنوبی

۱۸۰..... استان خراسان رضوی

۱۸۳..... استان خراسان شمالی

۱۸۵..... استان خوزستان

۱۸۸..... استان زنجان

۱۸۹..... استان سمنان

۱۹۲..... استان سیستان و بلوچستان

۱۹۴..... استان فارس

۱۹۶..... استان قزوین

۱۹۸..... استان قم

۲۰۰..... استان کردستان

۲۰۲..... استان کرمان

۲۰۴..... استان کرمانشاه

۲۰۶..... استان کهگیلویه و بویراحمد

۲۰۸..... استان گلستان

فهرست مطالب..... ۹.....

استان گیلان..... ۲۱۰.....

استان لرستان..... ۲۱۲.....

استان مازندران..... ۲۱۴.....

استان مرکزی..... ۲۱۶.....

استان هرمزگان..... ۲۱۸.....

استان همدان..... ۲۲۱.....

استان یزد..... ۲۲۳.....

فصل چهارم : خدمات اقامتی..... ۲۲۵-۲۹۶.....

پیشینه صنعت هتلداری در جهان..... ۲۲۷.....

پیشینه تأسیسات اقامتی در ایران..... ۲۳۰.....

کلیاتی در مورد هتلداری..... ۲۳۷.....

قسمت‌های گوناگون مراکز اقامتی..... ۲۳۸.....

انواع تأسیسات اقامتی..... ۲۴۱.....

انواع اتاق در هتل..... ۲۴۹.....

خدمات اقامتی در ایران (وضعیت فعلی)..... ۲۵۰.....

مالکیت تأسیسات اقامتی کشور..... ۲۵۸.....

۱۰..... شناخت صنعت جهانگردی (ایران و جهان)

۲۵۹..... فهرست تأسیسات اقامتی استان‌ها (به ترتیب الفبا)

۲۸۱..... نظارت و درجه‌بندی در تأسیسات اقامتی - پذیرایی

۲۸۲..... مشتری و خدمات هتلداری

۲۸۶..... اتحادیه‌های هتلداری

۲۸۸..... قوانین و مقررات وابسته

۲۹۷-۴۱۶..... فصل پنجم : خدمات حمل‌ونقل مسافربری

۲۹۹..... پیشینه و موقعیت حمل‌ونقل مسافربری در ایران و جهان

۳۰۳..... حمل‌ونقل مسافربری دریایی

۳۰۳..... پیشینه حمل‌ونقل مسافری دریایی در جهان

۳۰۴..... پیشینه کشتی‌رانی و حمل‌ونقل دریایی در ایران

۳۱۲..... سازمان بنادر و کشتی‌رانی جمهوری اسلامی ایران

۳۱۳..... بنادر و حمل و نقل مسافری دریایی در ایران (وضعیت فعلی)

۳۱۷..... شرکت‌های مسافرتی دریایی

۳۲۰..... قوانین و مقررات گمرکی در سفرهای دریایی

۳۲۱..... حمل‌ونقل ریلی

۳۲۱..... پیشینه حمل و نقل ریلی در جهان

۳۲۳..... پیشینه حمل‌ونقل ریلی در ایران

۳۳۴..... روزهای تاریخی راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران از ابتدا تا کنون

۳۳۶..... بررسی وضعیت فعلی حمل و نقل مسافربری ریلی ایران

۳۴۰..... شرکت قطارهای مسافری رجاء

۳۴۲..... کریدورهای ترانزیتی راه‌آهن

۳۴۴..... مسیرهای مسافربری حمل‌ونقل ریلی

- ۳۴۸..... بررسی وضعیت ایستگاه‌های راه‌آهن.....
- ۳۵۱..... تسهیلات حمل‌ونقل ریلی برای مسافران.....
- ۳۵۶..... انواع قطارها.....
- ۳۵۷..... نیروی انسانی و وظایف کارکنان قطار.....
- ۳۶۰..... حمل‌ونقل هوایی.....
- ۳۶۰..... پیشینه حمل‌ونقل هوایی در جهان.....
- ۳۶۱..... پیشینه حمل و نقل هوایی در ایران.....
- ۳۶۴..... حمل‌ونقل هوایی مسافری در ایران (وضعیت فعلی).....
- ۳۷۸..... سازمان هواپیمایی کشوری.....
- ۳۸۰..... فرودگاه بین‌المللی امام خمینی (ره).....
- ۳۸۱..... انواع چارتر هواپیما.....
- ۳۸۲..... شرکت‌های هواپیمایی داخلی.....
- ۳۹۰..... مسیرهای پروازی.....
- ۳۹۴..... قوانین و مقررات وابسته.....
- ۳۹۵..... حمل‌ونقل جاده‌ای.....
- ۳۹۵..... پیشینه حمل‌ونقل جاده‌ای در ایران.....
- ۳۹۸..... پیشینه نرخ حمل مسافر (ایران).....
- ۳۹۹..... حمل‌ونقل مسافربری جاده‌ای در ایران (وضعیت فعلی).....
- ۴۰۷..... اتوبوس‌های سیاحتی.....
- ۴۰۷..... انجمن‌های صنفی.....
- ۴۱۰..... قوانین و مقررات وابسته.....
- ۴۱۷-۴۶۶..... فصل ششم : خدمات پذیرایی.....
- ۴۱۹..... پیشینه خدمات پذیرایی.....
- ۴۲۲..... پیشینه طبخ مهم‌ترین غذاهای بومی (ملی) ایران.....

- ۴۲۸..... رستوران و رستوران‌داری
- ۴۳۲..... واحدهای پذیرایی بین‌راهی
- ۴۳۵..... روش‌های عرضه خدمات در واحدهای پذیرایی
- ۴۴۴..... تقسیم‌بندی مراکز پذیرایی برحسب نوع فعالیت
- ۴۴۷..... فهرست (منوی) غذا
- ۴۴۸..... غذاهای سنتی کشوری و محلی استانی
- ۴۴۸..... فهرست اعم غذاهای رایج کشوری
- ۴۵۱..... فهرست غذاهای محلی استانی (به ترتیب الفبا)
- ۴۶۲..... مراکز پذیرایی و داده‌های آماری
- ۴۶۵..... قوانین و مقررات وابسته

- ۴۶۷-۵۳۵..... فصل هفتم: شرکت‌های خدمات مسافرتی و گردشگری
- ۴۶۹..... پیشینه شرکت‌های خدمات مسافرتی در جهان
- ۴۷۱..... پیشینه فعالیت شرکت‌های خدمات مسافرتی در ایران
- ۴۷۳..... شرکت‌های خدمات مسافری و جهانگردی در ایران وضعیت فعلی
- ۴۷۶..... سازمان‌دهی و تشکیلات در شرکت‌های خدمات مسافرتی و جهانگردی
- ۴۷۷..... انواع فعالیت شرکت‌های خدمات مسافرتی
- ۴۸۲..... ساختار شرکت‌های خدمات مسافرتی
- ۴۸۳..... کارکنان شاغل در واحدهای خدمات مسافرتی
- ۴۸۶..... روند راهنمایی تور
- ۴۹۷..... انواع برنامه‌های مسافرتی
- ۵۰۳..... انواع سفرهای گروهی داخل کشور
- ۵۰۵..... انجمن‌های صنفی
- ۵۱۲..... قوانین و مقررات وابسته

فصل هشتم : خدمات وابسته به صنعت گردشگری..... ۵۳۷-۵۶۴

- گذرنامه و رواید..... ۵۳۹
- بیمه مسافرتی..... ۵۴۰
- خرید (صنایع دستی)..... ۵۴۱
- گمرک..... ۵۴۲
- قوانین و مقررات وابسته گمرکی..... ۵۴۵
- اقلام اطلاع رسانی سمپاحتی..... ۵۴۸
- مراکز مشاوره گردشگری..... ۵۴۹
- فهرست مهمترین مجلات/ روزنامه‌های داخلی مرتبط با حوزه گردشگری..... ۵۵۰
- فهرست مهمترین مجلات آکادمیک بین‌المللی در حوزه جهانگردی و هتلداری..... ۵۵۳
- اهمیت اینترنت در صنعت گردشگری..... ۵۵۷
- آداب سفر در اسلام..... ۵۶۰

فصل نهم : آثار، نتایج و پیامدهای صنعت گردشگری/ جهانگردی..... ۵۶۵-۵۹۵

- پیش نوشتار..... ۵۶۷
- عوامل مؤثر بر میزان و سطح آثار، نتایج و پیامدهای صنعت جهانگردی/ گردشگری..... ۵۶۷
- عوامل سیاسی و صنعت گردشگری..... ۵۶۸
- آثار اقتصادی صنعت جهانگردی..... ۵۷۱
- آثار فرهنگی و اجتماعی صنعت گردشگری..... ۵۷۴
- آثار زیست - محیطی صنعت گردشگری..... ۵۷۸
- تغییرات آب و هوایی و صنعت گردشگری..... ۵۸۱
- تأثیر بیماری‌ها و مسایل بهداشتی بر صنعت گردشگری..... ۵۸۸
- آثار مسافرت بر جسم و روان گردشگران..... ۵۹۲

فصل دهم: جایگاه آموزش در صنعت گردشگری و هتلداری ایران.....۵۹۷-۶۱۶

▪ پیش نوشتار۵۹۹

▪ پیشینه آموزش در رشته‌های جهانگردی - هتلداری ایران.....۵۹۹

▪ آموزش در رشته‌های جهانگردی - هتلداری ایران.....۶۰۲

▪ دوره‌های کوتاه مدت.....۶۰۵

▪ دوره‌های بلندمدت.....۶۰۹

▪ بررسی وضعیت کنونی آموزش رشته‌های جهانگردی و هتلداری.....۶۱۲

بنام خداوند جان و خرد

سخن ناشر

انسان از دیرباز با سفر به مناطق شناخته شده و یا ناشناخته، در پی کسب تجارب، آگاهی، تجارت و کسب درآمد بوده است. بنابراین جهانگردی و گردشگری دارای قدمتی به درازای عمر بشری است. دست آوردهای سفرهای جهانگردان مشهوری چون مارکوپولو، ابن بطوطه و کریستف کلمب و... مؤید همین امر است.

صنعت جهانگردی امروزه به یکی از مهمترین و پر درآمدترین صنایع در سطح جهانی تبدیل شده است. طبق آمارهای موجود، این صنعت پس از صنایع نفت و خودروسازی سومین صنعت اشتغالزا در دنیا به شمار می‌رود و ضمن ارزآوری و درآمدزایی، موجب نزدیک‌تر شدن ملل، اقوام و فرهنگ‌های گوناگون به یکدیگر شده است. همه ساله میلیون‌ها سفر در سراسر جهان انجام می‌شود و این مسافرت‌ها به بخشی از زندگی مردم دنیا مبدل شده است.

میهن عزیز ما، با وجود شرایط اقلیمی ویژه، پیشینه تاریخی و فرهنگی چندین هزار ساله، بناهای با شکوه تاریخی و طبیعی سرسبز و آب و هوایی مساعد، دارابودن امکان چهار فصل توأمان در طول سال و فرهنگی اسلامی، بستری مستعد برای گسترش و توسعه صنعت گردشگری را دارا می‌باشد و این در شرایطی است که کشور در حال توسعه‌ای ما با وجود چالش‌های اقتصادی که امروزه با آن روبروست به شدت به رونق این صنعت نیازمند است.

بنابراین امروزه، ضرورت توجه به راهکارهای علمی و اجرایی، برای جذب افزون‌تر گردشگران از هر زمان و برهه‌ای دیگر، بیشتر احساس می‌شود و باید با تولید دانش، اتخاذ سیاست‌های مؤثر و درازمدت و برنامه‌ریزی منسجم، اقدامات لازم را در این راستا انجام داد. با وجود اهمیت بی‌بدیل این صنعت در توسعه و شکوفایی اقتصادی و اجتماعی، اگر سیاست‌گذاری و معرفی بهینه‌ای انجام نپذیرد، نه تنها پیشرفتی حاصل نخواهد گردید، بلکه مواجه با رکود و پس رفتی بیش از این، خواهیم بود.

نظر به اینکه در زمینه معرفی و شناسایی صنعت گردشگری کشورمان ایران، کتب معدودی تألیف و نشر یافته است، مؤلف این اثر، با شناخت ضعف‌ها و خلل موجود اقدام به نگارش و تدوین این کتاب نموده است. امید آن است که با انتشار این مجموعه، گامی هر چند کوچک در خصوص پیشرفت گردشگری ایران عزیز برداشته باشیم. از همین روی، از همه‌ی متخصصین، صاحب‌نظران، کارشناسان و عزیزان دست‌اندرکار که در این حوزه فعالیت، تخصص و تألیفاتی دارند تقاضای راهنمایی داریم و امیدواریم با دیده‌ی اغماض به منظور نقد بی‌غرض ما را مورد عنایت قرار دهند.

حسن وقوفی

مدیر مسئول انتشارات زهد

معرفی نویسنده کتاب

دکتر همیرا زمانی فراهانی، پژوهشگر، مشاور، نویسنده و مدرس حوزه جهانگردی است. نامبرده دکترای مدیریت جهانگردی خود را از دانشگاه مالایا (University of Malaya) مهمترین و معتبرترین دانشگاه دولتی در کشور مالزی اخذ و نخستین دانش آموخته این رشته در ایران بشمار می‌رود. وی دارای لیسانس برنامه‌ریزی اجتماعی، فوق‌لیسانس جامعه‌شناسی و دارای مدرک PGD توریسم از دانشگاه استراکلاید اسکاتلند است و به دو زبان انگلیسی و فرانسه آشنا می‌باشد. شرکت در چند دوره تخصصی بین‌المللی توریسم و ارائه مقاله در اکثر همایشهای تخصصی جهانگردی داخلی و بسیاری از سمینارهای بین‌المللی از جمله سازمان جهانی جهانگردی (UNWTO) در خارج از کشور از دیگر فعالیتهای وی بشمار می‌رود. تاکنون حدود پنجاه مقاله از نامبرده در مجلات تخصصی صنعت جهانگردی کشور و روزنامه‌های شاخص داخلی و چندین مقاله در مجلات آکادمیک و کتاب‌های بین‌المللی علمی در حوزه توریسم (که چند مورد از آنها دارای رتبه علمی ISI هستند) به چاپ رسیده است و چند مورد دیگر در مراحل انتشار و یا در دست بررسی است. داشتن سالها سابقه و تجربه کاری در زمینه‌های مرتبط و مشارکت در انجام چندین پروژه تحقیقاتی ملی، از جمله طرح جامع جهانگردی از دیگر فعالیت‌های اجرایی و علمی-تحقیقاتی وی بشمار می‌رود. نامبرده، به تمامی استان‌های کشور و به بسیاری از کشورهای خارجی سفر کرده که اضافه بر جنبه سیاحتی، جنبه‌های آموزشی و پژوهشی آن، نیز مد نظر بوده است. وی در حال حاضر استادیار و مدیر گروه مدیریت جهانگردی و هتلداری در دانشگاه آزاد، واحد تهران غرب است.

پیش گفتار

صنعت گردشگری/جهانگردی یکی از مهمترین و پربازدهترین فعالیتهای اقتصادی در دنیا است که بطور مستقیم و غیر مستقیم، بر سایر فعالیتهای فرهنگی و اجتماعی، تأثیرگذار است. امروزه توسعه جهانگردی به عنوان نمادی از توسعه اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی هر کشوری بشمار می آید و به یکی از دغدغههای کشورهای جهان در سیاستگذاریها و برنامه ریزیهایشان، در قرن حاضر تبدیل شده است. با این وجود، موانع و مشکلات گوناگونی در سطوح ساختاری و غیر ساختاری این روند را دچار پیچیدگی کرده است. بطوری که توسعه صنعت گردشگری/جهانگردی با ظرافتهای بسیاری درآمیخته و تنها وجود جاذبههای گردشگری و آماده بودن نسبی زیرساختارها برای جذب گردشگران کفایت نمی کند. در این راستا، پرورش و آموزش نیروی انسانی متخصص و کارآموده با اتکا بر فرهنگ پر بار بومی و بهره گیری از دانش روز و فنون پیشرفته از راهکارهایی است که می تواند مورد توجه قرار گیرد.

صنعت جهانگردی/گردشگری در کشور ما از نظر ارائه خدمات و تسهیلات اقامتی، دارای قدمتی چند هزار ساله، و از نظر ساختار اداری و تشکیلاتی سابقه ای تقریباً صد ساله را در پیشینه خود دارد، که از بسیاری از کشورهای منطقه و یا کشورهای فعال در صنعت جهانگردی دنیا، پیشروتر است. با این وجود هنوز جایگاه تولید علم در این حوزه در کشور ما کاملاً تعریف شده نیست و احتیاج مبرمی به ارتقاء سطح دانش و آگاهیها در سطوح و حوزههای گوناگون صنعت گردشگری احساس می شود، که این امر همت و تلاش بیشتری را توسط اساتید، دانشگاهیان و متخصصین امر می طلبد. بنابر ضرورت های موجود و امکان دسترسی به یک منبع علمی که بتواند پاسخگوی نیازهای علمی، آموزشی و اجرایی طیف وسیعی از مخاطبان باشد، مؤلف را بر آن داشت، تا با صرف حدود دو سال پژوهش و مطالعه، ماحصل تجارب و اندوخته های خود را در کتاب حاضر مشتمل بر ده فصل، در اختیار دانشگاهیان، دانشجویان، پژوهشگران، کارشناسان، مسئولین، فعالان، دست اندرکاران و سایر علاقه مندان در حوزه صنعت جهانگردی/گردشگری قرار دهد. امید است با بهره گیری بهینه از مطالب این کتاب، گامی هر چند کوچک در توسعه صنعت گردشگری کشور عزیزمان ایران بر داشته شود. نگارنده بر خود لازم و واجب می داند از تمام عزیزانی که در این راه همیار و یاری رسان او بوده اند سپاسگزاری و قدردانی نماید.

دکتر همیرا زمانی فراهانی

تهران - ۱۳۹۲